

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Романуха Зоя Василівна

УДК 025.5:027.7(477.8)''19/20''

**ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ
(КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI СТ.): ОСНОВНІ НАПРЯМИ
БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА РОЗВИТОК
ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ**

Спеціальність 27.00.03 – книгознавство,
бібліотекознавство, бібліографознавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Рівненському державному гуманітарному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
ШВЕЦОВА Галина Миколаївна,
Рівненський державний гуманітарний університет,
професор кафедри бібліотекознавства і бібліографії

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник
ДОБКО Тетяна Василівна,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
керівник Центру науково-бібліографічної інформації,
завідувач відділу довідково-бібліографічного
обслуговування

кандидат історичних наук
ЗОЗУЛЯ Світлана Миколаївна,
Державна науково-педагогічна бібліотека України
ім. В. О. Сухомлинського, завідувач відділу
науково-аналітичної обробки і поширення інформації
у сфері освіти

Захист відбудеться « 27 » травня 2015 р. о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.165.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3.

З дисертацією можна ознайомитися в читальному залі бібліотекознавчої літератури Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3.

Автореферат розіслано « ___ » квітня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук

В. М. Удовик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Державна політика України у сфері вищої освіти ґрунтується на принципах сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти упродовж життя. Бібліотека вищого навчального закладу (ВНЗ) є важливим компонентом інформаційного освітнього середовища. Сьогодні на бібліотеки ВНЗ покладено завдання забезпечення інформаційних потреб розвитку освіти, науки, виховання культури особистості, розвитку й підвищення духовності суспільства.

Стрімкий розвиток комп'ютерної техніки та впровадження новітніх інформаційних технологій призводять до змін у процесах науково-інформаційної діяльності бібліотек ВНЗ, викликають потребу в переосмисленні основних напрямів бібліографічного обслуговування в умовах електронного середовища. Бібліографічне обслуговування, складовими якого є довідково-бібліографічне обслуговування (ДБО) і бібліографічне інформування, з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій набуває кардинальних змін. В останнє десятиліття в інформаційній діяльності бібліотек ВНЗ як інноваційні розглядаються процеси впровадження електронних технологій створення й використання бібліографічних ресурсів, організація бібліографічного обслуговування через мережу Інтернет.

Над проблемою інноваційних змін у бібліографічному інформуванні та ДБО активно працюють бібліотекознавці, адже саме бібліотеки, маючи значні інформаційні ресурси та історично вироблені методики інформаційної діяльності, повинні посісти провідне місце в процесі інформаційного забезпечення суспільних перетворень. Інформаційна діяльність бібліотек ВНЗ потребує переосмислення й спрямування в нове русло, що дозволило б підвищити їх ефективність як потужних науково-інформаційних центрів, сприяло б інтегруванню у світову інформаційну інфраструктуру.

Важливу роль у трансформації інформаційної діяльності здійснюють бібліотеки ВНЗ західного регіону України (Львівського зонального методичного об'єднання), досвід яких розглядається нами як бібліотекознавча модель інформаційної діяльності бібліотек ВНЗ, що потребує спеціального аналізу й зумовлює актуальність дисертаційної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження розроблялося в межах комплексної наукової теми кафедри бібліотекознавства і бібліографії Рівненського державного гуманітарного університету (РДГУ) «Проблеми бібліотечно-бібліографічної діяльності і освіти» (затверджена вченою радою РДГУ, протокол № 5 від 29 грудня 2011 р.) та є складовою комплексної наукової теми РДГУ «Теоретичні основи оновлення змісту, форм і методів навчання і виховання в умовах реформи освіти». Дисертація розроблена з урахуванням завдань підготовки бібліотекарів-бібліографів вищої кваліфікації.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження – охарактеризувати становлення інформаційної діяльності, основні напрями

бібліографічного обслуговування користувачів та види інформаційних послуг у бібліотеках ВНЗ західного регіону України як модельного об'єкта, визначити перспективи їх розвитку.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- вивчити історіографію питання та ступінь розкриття теми, дослідити її джерельну базу, розглянути поняттєвий апарат інформаційної діяльності бібліотек загалом і бібліографічного обслуговування зокрема;
- простежити динаміку становлення та розвитку бібліографічного обслуговування як складової науково-інформаційної діяльності бібліотек ВНЗ західного регіону України;
- охарактеризувати основні напрями бібліографічного обслуговування, що здійснюється бібліотеками ВНЗ західного регіону України, проаналізувати їх як важливі компоненти інформаційної комунікації;
- проаналізувати веб-сайти бібліотек ВНЗ як джерело забезпечення інформаційних потреб користувачів і продукт інформаційної діяльності бібліотек ВНЗ; охарактеризувати види інформаційних послуг, представлених на веб-сайтах бібліотек ВНЗ західного регіону України;
- окреслити перспективні напрями розвитку та наукових досліджень бібліографічного обслуговування як складової інформаційної діяльності бібліотек ВНЗ.

Об'єкт дослідження – інформаційна діяльність бібліотек ВНЗ західного регіону України Львівського зонального методичного об'єднання бібліотек вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації.

Предмет дослідження охоплює довідково-бібліографічне обслуговування та бібліографічне інформування як складові науково-інформаційної діяльності бібліотек та розвиток інформаційних послуг як засобів забезпечення потреб освітньої та наукової діяльності ВНЗ.

Методи дослідження. Методологічною базою дослідження є загальнонаукові методологічні принципи, зокрема принцип історизму, що сприяв висвітленню розвитку досліджуваного виду діяльності; наукової об'єктивності та достовірності, що дало можливість визначити підґрунтя інформаційної діяльності бібліотек. Системний метод і його різновиди (системно-структурний, системно-функціональний, системно-діяльнісний) сприяв цілісному аналізу основних напрямів бібліографічного обслуговування в бібліотеках ВНЗ. Структурно-функціональний метод дав змогу розглянути структуру й види інформаційної продукції та послуг бібліотек. Соціальнокомунікаційний метод обумовив розгляд інформаційної діяльності бібліотек як засобу інформаційної комунікації, спрямованої на постійне та систематичне збирання та оброблення інформації для її зберігання, опрацювання, інформаційного пошуку та використання.

Конкретними методами розв'язання поставлених завдань обрано: термінологічний аналіз поняттєвого апарату; виявлення, групування, порівняння, аналіз і синтез інформації з документальних джерел за темою, зокрема архівних документів; конкретно-історичний метод для дослідження інформаційної діяльності, продукції та послуг бібліотек, її класифікації та систематизації; метод аналізу звітної

документації бібліотек й змістового наповнення їхніх веб-сайтів, порівняння та узагальнення виявленої інформації.

Хронологічні межі дослідження охоплюють розвиток бібліографічного обслуговування у бібліотеках ВНЗ західного регіону України кінця ХХ – початку ХХІ ст. Для виявлення специфіки цього етапу висвітлено передумови історіографічного розвитку питання та специфіку попередніх етапів бібліографічного обслуговування.

Географічні межі дослідження – територія західного регіону України (Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Волинська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є самостійним комплексним дослідженням інформаційної діяльності бібліотек ВНЗ західного регіону України. У роботі обґрунтовано низку концептуальних положень, узагальнень та висновків, які відповідають критеріям наукової новизни.

Автором уперше:

- запропоновано класифікацію інформаційних послуг, що надаються бібліотеками ВНЗ у процесах довідково-бібліографічного обслуговування й бібліографічного інформування;

- охарактеризовано види традиційних та новітніх інформаційних послуг, які надають бібліотеки ВНЗ Львівського зонального методичного об'єднання для забезпечення довідково-інформаційних потреб користувачів у сфері освітньої й наукової діяльності;

- досліджено історію виникнення та розвитку окремих понять і термінів бібліотекознавства і бібліографознавства; системно розглянуто основні терміни й поняття, що стосуються інформаційної діяльності бібліотек, зокрема бібліографічного обслуговування; з позицій соціальнокомунікаційного підходу запропоновано уточнення окремих термінів та їх дефініцій, що можуть бути використані при укладанні термінологічних словників і довідників, розробленні фахових стандартів;

- простежено історію розвитку інформаційної діяльності бібліотек ВНЗ західного регіону України з огляду на формування основних напрямів бібліографічного обслуговування та їх зміни відповідно до вимог суспільства;

- комплексно досліджено становлення та зміст діяльності віртуальних довідкових служб бібліотек ВНЗ західного регіону України;

- проаналізовано організацію та зміст веб-сайтів бібліотек ВНЗ західного регіону України як засобів інформаційної діяльності, зокрема бібліографічного обслуговування користувачів, охарактеризовано їхній стан, окреслено перспективи розвитку, визначено основні завдання, які повинні реалізовуватися через веб-сайт із метою розвитку інформаційної діяльності бібліотеки;

- окреслено перспективи розвитку бібліографічного обслуговування як складника науково-інформаційної діяльності бібліотек.

Дістали подальший розвиток положення, пов'язані із:

- особливостями бібліографічного обслуговування користувачів у бібліотеці ВНЗ як складника науково-інформаційної діяльності бібліотеки, визначено зміст бібліографічного обслуговування і його роль у системі інформаційної діяльності;
- характеристикою видів традиційних та новітніх інформаційних послуг, які надаються бібліотеками ВНЗ в процесі ДБО для забезпечення довідково-інформаційних потреб користувачів у сфері освітньої й наукової діяльності;
- визначенням традиційних та новітніх форм диференційованого та масового бібліографічного інформування, які здійснюють бібліотеки ВНЗ.

На прикладі дослідження науково-інформаційної діяльності бібліотек ВНЗ західного регіону України виявлено тенденції розвитку бібліографічного обслуговування: організація ДБО користувачів в електронному середовищі шляхом налагодження сервісу «віртуальна довідка»; розширення сфери консультаційних послуг; стирання меж між ДБО та іншими формами інформаційного обслуговування; використання соціальних мереж для надання інформаційних послуг; участь у корпоративних проектах.

Практична значущість одержаних результатів полягає в тому, що подані в дисертації положення й висновки можуть бути використані при розробленні термінологічних розділів довідкових видань і термінологічних стандартів із питань бібліографознавства й бібліотекознавства, організації інформаційної діяльності бібліотек ВНЗ з метою їх інтегрування у світову довідково-інформаційну інфраструктуру, посилення їхньої ролі у формуванні системи національних довідково-інформаційних ресурсів. Основні положення та матеріали дисертації, використані в курсі лекцій із соціальних комунікацій в РДГУ, можуть бути залучені при написанні навчальних посібників «Загальне бібліографознавство», «Організація та методика бібліографічної роботи в бібліотеці».

Особистий внесок здобувача. Усі положення та висновки, винесені на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи оприлюднено в доповідях, виголошених на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях і семінарах: «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства» (Львів, 2009); «Термінологія документознавства та суміжних галузей знань» (Київ, 2010, 2012, 2013, 2014); «Бібліотека вищої школи на новому етапі розвитку соціальних комунікацій» (Дніпропетровськ, 2013); «Наукова молодь в умовах розвитку соціокомунікаційної сфери» (Київ, 2013); «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог цифрових інформаційних ресурсів» (Київ, 2013); «Библиотека и общество: проблемы и направления развития» (Мінськ, 2013), «Культурно-образовательное пространство региона: проблемы и перспективы» (Махачкала, 2013); «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору» (Київ, 2014).

Публікації. За темою дисертації опубліковано двадцять одноосібних наукових праць, п'ять із них – статті у фахових виданнях, рекомендованих МОН України.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації

становить 269 с., з них основний текст – 190 с., список використаних джерел (499 найменувань) – 55 с.; 4 додатки – 24 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність, сформульовано мету й завдання дослідження, визначено наукову новизну та практичну значущість роботи.

У першому розділі «**Джерельна та методологічна база, історіографія і поняттєвий апарат дослідження**» джерела дослідження поділено на п'ять груп. Першу склали законодавчі та нормативні документи, що стосуються питань розвитку бібліотечної справи. Значну підгрупу складають нормативно-правові документи, зокрема міжнародні та національні стандарти в галузі бібліотечно-бібліографічної діяльності.

Друга група – монографії, підручники, практичні й методичні посібники з питань організації інформаційної діяльності бібліотек, визначення сутності й завдань бібліографічної діяльності, основних напрямів бібліографічного обслуговування та видів інформаційних послуг, наукові публікації, розміщені на сторінках фахових періодичних та продовжуваних видань.

Третя група джерел стосується історії розвитку бібліографічного обслуговування в бібліотеках державних ВНЗ м. Рівного, вона складається з архівних документів Державного архіву Рівненської області та неопублікованих документів, що зберігаються в бібліотеках.

Четверту групу становлять звіти бібліотек ВНЗ III–IV рівня акредитації Львівського зонального методичного об'єднання, які аналізувалися за напрямками інформаційної діяльності, видами та спектром інформаційних послуг, наданих користувачам.

П'ята група джерел – веб-сайти й блоги аналізованих бібліотек, як засоби електронного ДБО та бібліографічного інформування, із огляду їх створення, інформаційного наповнення, шляхів і методів представлення та надання інформації, презентування власної бібліотеки, довідково-інформаційних ресурсів і послуг. Проаналізовано представлення бібліотек ВНЗ у соціальних мережах «Facebook», «ВКонтакте», «Twitter», хостингу відеоматеріалів YouTube.

Для порівняння діяльності бібліотек ВНЗ західного регіону України із досвідом інших бібліотек проаналізовано публікації, що висвітлюють діяльність провідних бібліотек ВНЗ України, а також безпосередньо веб-сайти бібліотек ВНЗ України та зарубіжжя, їх матеріали та інформацію, наявну в соціальних мережах.

Методологічна база дисертаційного дослідження обумовлюється потребою з'ясування процесу еволюції бібліографічного обслуговування в бібліотеках ВНЗ як складової їх інформаційної діяльності. Використано комплекс дослідницьких методів і підходів, базовими з яких є соціальнокомунікаційний, системний, структурно-функціональний підходи, застосування яких уможливило дослідження розвитку бібліографічного обслуговування та видів інформаційних послуг, що надаються бібліотеками ВНЗ, як результату реалізації бібліотекою свого суспільного призначення — надання доступу користувачам до інформації. Методи дослідження

побудовано на системному осмисленні об'єктивних обставин виникнення та розвитку соціальнокомунікаційних процесів при здійсненні бібліотекою ВНЗ інформаційної діяльності.

Основні положення дослідження базуються на комунікаційних аспектах бібліотечної інформаційної діяльності, зокрема бібліографічного обслуговування, що висвітлюються у працях О. Коршунова, Д. Коготкова, І. Моргенштерна, Т. Добко, Г. Швецової-Водки. Для розв'язання завдань дослідження застосовуються системно-функціональний та системно-діяльнісний методи при визначенні основних напрямів бібліографічного обслуговування та видів інформаційних послуг, що надаються користувачам. Для визначення змісту засадничих понять застосовується метод термінологічного аналізу. Методи історичного дослідження: історико-порівняльний, хронологічний, конкретно-історичний — дали змогу визначити етапність розвитку бібліографічного обслуговування в бібліотеках, основні чинники, які впливали на нього у конкретному інформаційно-комунікаційному середовищі. Важливу роль відіграв метод змістового аналізу документів при дослідженні звітної документації бібліотек й наповнення їх веб-сайтів, форм довідково-бібліографічного обслуговування, типів бібліографічних довідок, організації і методики бібліографічного інформування. Статистичний метод використовувався для порівняння кількісних результатів бібліографічного обслуговування в реальних умовах функціонування бібліотек ВНЗ. Для визначення перспективних напрямів розвитку бібліографічного обслуговування та інформаційних послуг застосовувався метод моделювання.

Аналіз стану наукової розробки теми в історико-хронологічному аспекті показав, що історіографія питання має значну історичну тяглість, а її сучасний стан тісно пов'язаний з попередніми етапами як передумовою розвитку інформаційної діяльності в аспекті обслуговування в бібліотеках. Теоретичне та методичне дослідження теми поділяється на п'ять етапів. *Перший етап* охоплює післявоєнні та 1950-ті роки. Він характеризується виникненням довідкових відділів у бібліотеках ВНЗ, появою перших підручників із бібліографії та довідкових видань, становленням теорії бібліографії. *Другий етап* — це поступовий розвиток бібліографічного обслуговування у 1960–1970-х роках, коли здійснюється уніфікація та стандартизація бібліографічної термінології, виокремлюється ДБО як окремий і важливий вид бібліографічної діяльності бібліотеки. *Третій етап* охоплює 1980-ті роки. Удосконалюється діяльність бібліотек, спрямована на допомогу науці та освіті; упровадження в практику нових форм інформаційної роботи. *Четвертий етап* — 1990-ті рр. — характеризується початком упровадження автоматизованих технологій у практичну бібліографічну діяльність і відповідною тематикою наукових та виробничих публікацій. *П'ятий етап* розпочинається наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст., характеризується чіткими визначеннями основних понять і термінів бібліографічної діяльності, спрямованістю на активне використання інформаційно-комунікативних технологій.

Оскільки історіографія дослідження стосується переважно загальних проблем термінології та поняттєвого апарату, тому її висвітлення подано відповідно до визначення основних термінів і базових понять теми.

Дослідження історії розвитку та виокремлення бібліографічного обслуговування користувачів бібліотек, у тому числі розвитку бібліотек ВНЗ у ХХ – на початку ХХІ століття висвітлені в статтях і монографіях Л. Дубровіної і О. Онищенка, П. Рогової та ін. Формування нових понять бібліографознавства, пов'язаних із функціонуванням бібліографії в електронному середовищі, відображені в статтях І. Моргенштерна, В. Степанова та ін. Фундаментальні дослідження, що стосуються практичної реалізації ДБО в електронному середовищі, належать: О. Жабко «Справочно-библиографическое обслуживание в электронной среде: теория и практика» (2006), М. Нещерет «Библиографический поиск: эволюция и современность» (2010), Т. Добко «Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (ХХ ст. – перше десятиліття ХХІ ст.)» (2013).

В історіографії 50-х – 60-х рр. ХХ ст. бібліографічне обслуговування тільки починає розглядатися, переважно в зв'язку з узагальненням досвіду бібліотек на нарадах та формулюванням методичних вимог до ДБО. У 70-х – 80-х рр. помітне місце посіло розроблення організаційно-методичних проблем і технології ДБО, що стало пріоритетним напрямом наукових досліджень російських учених І. Моргенштерна, Т. Васильєвої. У 1980 – 1990-х рр. відбувається активізація досліджень, пов'язаних із бібліографічною діяльністю бібліотек ВНЗ України. Бібліографічне обслуговування в Чернівецькому університеті висвітила З. Івашкевич, стан довідково-інформаційного обслуговування у бібліотеках педвузів України розглядали В. Бабич і Л. Чепур.

Загальні вимоги до організації ДБО й бібліографічного інформування викладено в низці підручників, навчальних та практичних посібників: «Библиографическая работа в библиотеке: организация и методика» за ред. О. Коршунова (1990), І. Моргенштерна «Справочно-библиографическое обслуживание в библиотеках» (1999) та ін., В. Брежневої і В. Мінкіної «Информационное обслуживание: продукты и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий» (2004), Т. Добко, М. Чиж, О. Василенко «Бібліографічна довідка в системі довідково-бібліографічного обслуговування» (2004), Г. Швецової-Водки «Вступ до бібліографознавства» (2004), Д. Коготкова «Библиографическая деятельность библиотеки. Организация, технология, управление» (2005) та ін.

Ґрунтовні праці 2000-х рр. присвячені інноваційним напрямам інформаційної діяльності бібліотек: К. Лобузін «Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності» (2012), О. Ісаєнко «Інноваційні бібліотечні технології інформаційного обслуговування» (2011) та ін. Загальні питання організації діяльності бібліотек ВНЗ досліджувалися в дисертаціях: Т. Костирко «Система бібліотечно-інформаційних ресурсів вищих навчальних закладів: концептуалізація регіональних механізмів функціонування» (Харків, 2008), Т. Колесникової «Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації» (Харків, 2012).

Історіографічний і термінологічний аналіз дав змогу виявити становлення й розвиток окремих понять, дискусійні моменти в дефініціях і найобґрунтованіші визначення.

Безпосередньо тема дисертації раніше не була предметом дослідження. У літературі висвітлювалися лише окремі аспекти з історії бібліотек ВНЗ західного регіону України, зокрема їх інформаційної діяльності.

Другий розділ **«Довідково-бібліографічна діяльність бібліотек вищих навчальних закладів західного регіону України»** складається з двох підрозділів, присвячених становленню, розвитку та перспективним напрямам довідково-бібліографічної діяльності бібліотек ВНЗ західного регіону України.

У першому підрозділі на підставі аналізу архівних документів досліджено історію становлення та розвитку довідково-бібліографічної діяльності у ВНЗ м. Рівного. Визначено, що *перший етап* – зародження довідково-бібліографічної діяльності у бібліотеках ВНЗ – охоплює 50–60-ті роки ХХ ст. Характерними особливостями ДБО на цьому етапі було: 1) створення спеціалізованих бібліографічних відділів, які здійснювали консультаційну роботу разом із функціональними підрозділами, що обслуговували читачів; 2) формування в кожному структурному підрозділі довідково-бібліографічного апарату для якісного виконання усних та письмових бібліографічних довідок. *Другий етап* – розвиток довідково-бібліографічної діяльності в 1970 – 1980-х роках. Для цього етапу характерні: 1) диференційований підхід до обслуговування читачів, що надав змогу організувати ефективне забезпечення читацьких запитів відповідно до розробленої структури бібліотек; 2) визначення пріоритетними таких завдань: підвищення якості ДБО, розкриття перед читачами бібліотечних фондів. *Третій етап*, пов'язаний із ідеологічними змінами в суспільстві й перебудовою змісту діяльності університетів, охоплює 1990-ті роки. У ВНЗ відкриваються нові кафедри, спеціальності, змінюються програми навчальних дисциплін, відбувається об'єднання діючих інститутів, створення університетів, що впливає на зміни в діяльності бібліотек. Перешкодами на шляху вдосконалення ДБО стали: повільне впровадження комп'ютерної техніки, відсутність належного програмного забезпечення. *Четвертий, сучасний етап* розвитку ДБО починається з 2001 року. Для нього характерним є орієнтація на комп'ютеризацію бібліотечно-бібліографічних процесів. Довідково-бібліографічна діяльність бібліотек ВНЗ розвивається шляхом організації ДБО як у традиційному, так і автоматизованому режимах.

У другому підрозділі показано, що порівняльний аналіз стану ДБО користувачів у бібліотеках ВНЗ Львівського зонального методичного об'єднання виявив значну різницю між окремими бібліотеками за загальною кількістю виконаних довідок і кількістю довідок певних видів. Це пояснюється як різними обсягами довідково-бібліографічної діяльності, так і розбіжностями в науково-методичному підході до обліку результатів довідково-бібліографічного обслуговування. Разом із тим виявлено певні спільні риси: переважання тематичних бібліографічних довідок і зростання кількості довідок, виконаних в автоматизованому режимі, у тому числі завдяки впровадженню віртуального ДБО.

Зокрема 35 % бібліотек ВНЗ Львівського зонального методичного об'єднання створили віртуальні довідкові служби (ВДС). Усі ВДС вибудовують свою роботу на принципах загальнодоступності та безкоштовності, оперативності виконання запитів, обов'язковості надання відповідей користувачам. Найкомфортніші довідкові служби містять розгорнуті пояснення правил користування сервісом, інформацію про джерела пошуку, архів виконаних довідок. Такими є «Електронна довідка» Наукової бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, «Віртуальна довідка» Наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника та інші.

У дисертації висвітлено діяльність корпоративних ВДС України. Бібліотеки ВНЗ західного регіону України беруть участь у корпоративних проектах переважно зі створення бібліографічних ресурсів. Зокрема, це «ElibUkr – Електронна бібліотека України: створення Центрів знань в університетах України», організатором якого є Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія». У цьому проекті представлені й бібліотеки Львівської зони – Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк) і Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка координує проекти: «Відкритий гуманітарний архів Антропос», Відкритий депозитарій періодичних видань України до 1945 р. та ін. Перспективним напрямом розвитку бібліотек ВНЗ західного регіону України є організація корпоративних ВДС, об'єднаних за різними ознаками: територіальною, відомчою, галузевою тощо.

Запропоновано багатоаспектну фасетну класифікацію інформаційних послуг, що надаються бібліотеками в процесі ДБО, за такими ознаками: місце надання, форма видачі, вид і зміст інформації, види наданих джерел інформації, джерела пошуку відповіді. Відзначено появу нових видів довідок і консультацій: бібліометричних, бібліотечно-орієнтувальних; за видами наданих джерел інформації – інтернет-орієнтованих (вебліографічних).

Основними тенденціями в розвитку довідково-бібліографічної діяльності бібліотек ВНЗ західного регіону України визначено: розширення сфери надання консультаційних послуг, стирання меж між ДБО та іншими формами науково-інформаційної діяльності бібліотек, зокрема підготовкою випереджувальної бібліографічної інформації у вигляді друкованих бібліографічних посібників і проблемно-тематичних баз даних (БД); удосконалення відображення бібліотечних фондів в електронному каталозі та інших БД; розвиток бібліотечних веб-сайтів, створення повнотекстових БД і фондів електронних документів; активізація використання БД, до яких надається відкритий доступ, та ресурсів Інтернету.

У третьому розділі **«Бібліографічне інформування у бібліотеках вищих навчальних закладів західного регіону України»** висвітлено становлення та інновації в бібліографічному інформуванні у бібліотеках ВНЗ.

Визначено, що становлення і розвиток бібліографічного інформування у бібліотеках ВНЗ поділяється на чотири етапи. У 50–60-ті роки ХХ ст. основною формою інформування були книжкові виставки; було розпочато масове та групове інформування читачів у формі бюлетенів нових надходжень та бібліографічних

оглядів, індивідуальне інформування. У 1970–1980-ті роки використовуються: книжкові виставки, бібліографічні огляди, інформаційні списки, бюлетені нових надходжень, Дні інформації; цілеспрямовано вдосконалюється групове та індивідуальне бібліографічне інформування. У 1990-ті роки бібліографи готують бібліографічні огляди на актуальну тематику, пов'язану з історією та культурою України, відродженням національної пам'яті. Основною перешкодою на шляху вдосконалення бібліографічного інформування були відсутність потрібної техніки та відповідного програмного забезпечення. З 2001 р. відбувається вдосконалення бібліографічного інформування через упровадження комп'ютерної техніки, придбання ліцензованих комп'ютерних програм, створення електронного каталогу, інтегрованих та інших баз даних.

Важливу роль у популяризації інформаційних ресурсів і послуг бібліотек ВНЗ у мережевому середовищі відіграє формування електронних ресурсів, доступних дистантним користувачам через веб-сайт бібліотеки, розширення можливостей доступу до міжнародних джерел інформації. Зокрема серед електронних сервісів Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка» користувачам, крім електронного каталогу, пропонуються віртуальні виставки, календар знаменних і пам'ятних дат, електронні версії поточного бібліографічного покажчика «Нові надходження», електронний архів наукових матеріалів Національного університету «Львівська політехніка», список рекомендованої літератури до дисциплін, що викладаються у Національному університеті «Львівська політехніка», а також доступ до низки повнотекстових баз даних.

Виявлено, що основними напрямками масового бібліографічного інформування в бібліотеках ВНЗ на сучасному етапі є:

- бібліографічне інформування читачів у традиційному та електронному режимах (на сайтах бібліотек представлені бюлетені нових надходжень, списки рекомендованої літератури, віртуальні виставки);
- підготовка бібліографічних покажчиків в електронній та друкованій формах;
- формування електронних бібліотек (повнотекстових БД підручників та посібників за профілями університетів, інших видів документів).

Основні зміни, що відбуваються в диференційованому бібліографічному інформуванні, пов'язані з поширенням документів в електронній формі, використанням новітніх технологій, формуванням проблемно-орієнтованих баз даних, використанням електронної пошти для індивідуального інформування.

Проведений аналіз представлення університетських бібліотек у соціальних мережах показав, що бібліотеки ВНЗ західного регіону України поки що мало використовують цей канал зв'язку з користувачами. Позитивним прикладом може бути Наукова бібліотека Прикарпатського Національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ), представлена в соціальній мережі «Facebook». Заслугує на увагу досвід інших бібліотек ВНЗ України щодо створення бібліотечних блогів, зокрема Національного університету «Києво-Могилянська академія», Одеського національного медичного університету та інших.

Запропоновано класифікувати інформаційні послуги, що надаються бібліотеками в процесі бібліографічного інформування, за низкою ознак: місцем надання, формою видачі, видом і змістом наданої інформації, видами джерел інформації, за хронологічною ознакою і жанром. Відзначено значне розмаїття форм бібліографічного інформування, зокрема за жанром.

За матеріалами опублікованих праць і змістом університетських сайтів розглянуто найкращий досвід зарубіжних університетських бібліотек з питань бібліографічного інформування користувачів, що може бути використаний для вдосконалення діяльності бібліотек ВНЗ України.

Визначено, що перспективними напрямками бібліографічного інформування є: гармонійне поєднання традиційних та електронних форм диференційованого та масового бібліографічного інформування, у тому числі представлених на сайтах бібліотек; використання соціальних мереж для рекламування послуг і надання інформації, що дасть можливість оперативно повідомляти широкій аудиторії інформацію про надходження нових видань, актуальні інформаційні ресурси й заплановані заходи з інформаційного обслуговування користувачів бібліотек; активізація використання інноваційних технічних розробок і можливостей поширення наукової бібліографічної інформації.

Загальна тенденція розвитку бібліографічного інформування у бібліотеках ВНЗ західного регіону України постає в русі від традиційних, переважно недиференційованих, засобів і форм бібліографічного інформування до диференційованих і індивідуалізованих, орієнтованих на повне задоволення реальних і потенційних інформаційних потреб користувачів бібліотек.

ВИСНОВКИ

У дисертації розкрито основні напрями бібліографічного обслуговування як складової інформаційної діяльності бібліотек вищих навчальних закладів західного регіону України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., охарактеризовано розвиток інформаційних послуг, що створюються для забезпечення інформаційних потреб користувачів завдяки поширенню мережевих інформаційних технологій, висвітлено перспективи розвитку бібліотек ВНЗ як науково-інформаційних центрів. Дослідження дало підстави для таких наукових висновків:

1. Питання змісту й ролі інформаційної діяльності бібліотек, бібліографічного обслуговування в наукових бібліотеках, перспектив розвитку інформаційних послуг бібліотек висвітлені в працях Л. Дубровіної і О. Онищенко, Т. Добко, К. Лобузної та інших, висновки котрих стали теоретичною основою дисертації.

Під час дослідження опрацьовано широку джерельну базу, яка складається з комплексу опублікованих і неопублікованих документів та офіційних ресурсів, інформації з веб-сайтів бібліотек.

З'ясовано, що поняттєвий апарат інформаційної діяльності бібліотек був предметом постійної уваги науковців з 70-х рр. ХХ ст. до нашого часу. Основні поняття та терміни – «інформаційне обслуговування», «бібліографічне обслуговування», «довідково-бібліографічне обслуговування», «бібліографічне інформування» тощо знайшли відображення у низці наукових праць, навчальних і

нормативних видань. Аналіз і узагальнення таких понять із позицій сучасних підходів бібліотекознавства дали змогу розкрити зв'язок між ними та їх відмінності, уточнити їх зміст, запропонувати нові дефініції.

Разом із тим, питання розвитку інформаційної діяльності бібліотек вищих навчальних закладів західного регіону України у вітчизняному бібліотекознавстві досі розглядалися фрагментарно, комплексного дослідження бібліографічного обслуговування та розвитку інформаційних послуг у бібліотеках ВНЗ не проводилося.

2. Визначено, що становлення та розвиток бібліографічного обслуговування як складової науково-інформаційної діяльності в бібліотеках ВНЗ західного регіону України відбувалися поступово. Етапи розвитку довідково-бібліографічного обслуговування й бібліографічного інформування хронологічно ідентичні, але мають відмінності у формах інформаційних послуг. Сучасному етапу передували: зародження інформаційної діяльності в бібліотеках ВНЗ у 50–60-ті рр. ХХ ст.; поступовий розвиток бібліографічного обслуговування у 1970–1980-ті рр. У 1990-ті рр. змінюється тематика бібліографічних повідомлень, що присвячуються історії та культурі України, відродженню національної пам'яті. Перепонами на шляху вдосконалення бібліографічного інформування було повільне впровадження комп'ютерної техніки та відсутність відповідного програмного забезпечення. Сучасний етап розвитку бібліографічного обслуговування починається з 2000-х р.: бібліотеки все більше використовують передові інформаційні технології, створюють власні електронні ресурси і отримують доступ до ресурсів Інтернету.

3. Сучасний розвиток інформаційного суспільства та інтеграційні процеси значно нівелюють регіональні особливості, що дає змогу розглядати інформаційну діяльність бібліотек ВНЗ західного регіону України як модельну для мережі бібліотек ВНЗ III – IV рівнів акредитації.

На сьогодні серед інформаційних продуктів та послуг бібліотек ВНЗ, що склалися традиційно, найбільш поширеними є: бібліографічні та фактографічні довідки, виставки тематичні і нових надходжень, відкриті перегляди, бібліографічні огляди, бібліографічні покажчики (тематичні, галузеві, біобібліографічні), календарі знаменних та пам'ятних дат та інші.

Активно розвиваються новітні види бібліографічної продукції та послуг бібліотек: віртуальна довідка, віртуальні виставки, електронні форми бібліографічних покажчиків (тематичних, галузевих, біобібліографічних та ін.), бази даних «Нові надходження», бюлетені нових надходжень, мультимедійні презентації «Днів кафедр», віртуальні презентації нових видань, списки посилок на мережеві ресурси Інтернету та ін., – що спрямовані на забезпечення інформаційних потреб користувачів та розвиток бібліотек ВНЗ як науково-інформаційних центрів.

Основними напрямками бібліографічного обслуговування, що здійснюється бібліотеками ВНЗ західного регіону України на сучасному етапі, є:

– довідково-бібліографічне обслуговування у традиційному (нонелектронному) та автоматизованому режимах (передбачає надання як традиційних видів бібліографічних, науково-методичних довідок та консультацій, так і електронних);

– впровадження віртуального довідково-бібліографічного обслуговування, як обслуговування віддалених, зовнішніх користувачів;

– бібліографічне інформування у традиційних (усна, письмова) та електронних формах (бюлетені нових надходжень, списки рекомендованої літератури, віртуальні тематичні виставки, представлені на сайтах бібліотек); проведення комплексних форм бібліографічного інформування – «Днів кафедр», «Днів бібліографії» «Днів бібліотеки» – не тільки в приміщеннях бібліотек і аудиторій, але й у «віртуальному просторі» на сайтах бібліотек, у тому числі з використанням мультимедійних технологій;

– підготовка і надання користувачам випереджувальної інформації у вигляді бібліографічних покажчиків і списків у електронній та друкованій формах; бібліографічних, реферативних та фактографічних баз даних; вебліографічних посібників, що орієнтують користувачів у ресурсах Інтернету;

– формування електронних бібліотек, створення відкритих електронних архівів – інституційних репозитаріїв (повнотекстових баз даних навчальних та навчально-методичних видань, правових актів та нормативних документів за профілями наукової і навчальної діяльності університетів, наукових публікацій професорсько-викладацького складу, аспірантів та студентів тощо);

– організація доступу всіх бібліотек ВНЗ до повнотекстових баз даних видавництва, таких, як EBSCO Publishing, електронних журналів видавництва Elsevier, Springer, Oxford University Press та ін., створення спільного єдиного порталу управління електронними ресурсами для різних університетів України;

– подальший розвиток найефективніших форм диференційованого бібліографічного інформування: системи вибіркового розповсюдження інформації та диференційованого обслуговування керівників; задоволення інформаційних запитів користувачів шляхом використання електронної пошти для прийняття запиту та надання відповіді; ширше використання бібліотечного сайту для поширення інформації, підготовленої для диференційованого інформування, серед широкого кола читачів;

– використання соціальних мереж для реклами науково-інформаційної діяльності бібліотеки та поширення довідково-бібліографічної інформації.

Поява нових видів інформаційних послуг не спричиняє відмирання тих, що існували раніше, а доповнює їх, впливає на частковий розподіл аудиторії користувачів, з перспективою все більшого домінування електронних технологій.

4. Потужним сучасним засобом інформування користувачів бібліотеки про всі аспекти її діяльності, у тому числі представлення бібліографічної інформації в різних жанрах, є веб-сайти бібліотек. Веб-сайт, з огляду на комплексний характер представленої інформації (електронні каталоги, повнотекстові, бібліографічні та реферативні бази даних, бібліографічні покажчики, бази даних «Нові надходження», віртуальні виставки тощо), є новою формою – універсальним комплексним інтегрованим інформаційним продуктом бібліотеки, одним із інструментів науково-інформаційного обслуговування користувачів бібліотек. Офіційні сайти бібліотек ВНЗ виконують такі завдання: забезпечують вільний доступ до інформаційних ресурсів бібліотек; інформують про всі аспекти діяльності, цілі, завдання, роботу та

структуру бібліотек ВНЗ; надають інформацію про нові надходження до бібліотек; інформують про передплату періодичних видань; дають змогу скористатися електронними каталогами бібліотек; організують доступ до повнотекстових та реферативних БД, до зовнішніх інтернет-ресурсів.

5. З метою підвищення якості інформаційної продукції та послуг бібліотек ВНЗ західного регіону України перспективними напрямами розвитку їх інформаційної діяльності є:

- вдосконалення поняттєвого апарату інформаційної діяльності бібліотек, створення єдиної концепції термінотворення науково-інформаційної та бібліотечно-бібліографічної діяльності; встановлення єдиних вимог до визначення видів, розроблення чітких показників бібліотечної статистики інформаційних продуктів і послуг;

- розширення та урізноманітнення видового різноманіття бібліографічних продуктів та послуг, пошук оптимальних форм для максимального задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотек;

- орієнтація бібліотек на потенційного користувача та сприяння його самообслуговуванню під час пошуку інформації;

- участь бібліотек ВНЗ західного регіону України у корпоративних проектах з інформаційної діяльності.

Перспективними напрямами досліджень у сфері інформаційної діяльності бібліотек ВНЗ є вивчення:

- історії становлення інформаційної діяльності окремих бібліотек ВНЗ України;

- подальшого розвитку системи бібліографічного обслуговування в електронному середовищі; розробки форм електронного бібліографічного обслуговування у зв'язку з появою нових інформаційних технологій у бібліографічній діяльності;

- інноваційного досвіду зарубіжних бібліотек з питань, пов'язаних з організацією електронного середовища бібліотек і впровадження нових форм обслуговування користувачів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Романуха З. Віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування у провідних університетських бібліотеках західного регіону України / Зоя Романуха // Вісн. Кн. палати. – 2013. – № 7. – С. 30–33.

2. Романуха З. Впровадження інформаційних технологій в бібліографічному інформуванні споживачів в університетських бібліотеках / Зоя Романуха // Вісн. Кн. палати. – 2014. – № 11. – С. 39–43.

3. Романуха З. Становлення та розвиток довідково-бібліографічної діяльності бібліотек вищих навчальних закладів м. Рівного / Зоя Романуха // Вісн. Кн. палати. – 2014. – № 3. – С. 12–16.

4. Романуха З. Університетські бібліотеки України в соціальних мережах / Зоя Романуха // Бібл. вісн. – 2014. – № 1. – С. 12–16.

5. Романуха З. В. Внедрение электронных коммуникационных технологий в библиографическое информирование потребителей в вузовских библиотеках западного региона Украины / З. В. Романуха // Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии. – Москва, 2014. – № 4. – С. 42–48.

Статті в інших наукових виданнях

6. Романуха З. Бібліографічне обслуговування: термінологічний підхід / Зоя Романуха // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К. : Четверта хвиля, 2010. – Вип. 4. – С. 108–117.

7. Романуха З. Довідково-бібліографічне обслуговування: термінологічний підхід / Зоя Романуха // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К. : Четверта хвиля, 2012. – Вип. 6. – С. 158–170.

8. Романуха З. «Інформаційна робота бібліотеки» та «інформаційне обслуговування»: термінологічний підхід / Зоя Романуха // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К. : [Четверта хвиля], 2013. – Вип. 7. – С. 95–101.

9. Романуха З. Використання соціальних мереж університетськими бібліотеками України / Зоя Романуха // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Бібліотека вищої школи на новому етапі розвитку соціальних комунікацій», Дніпропетровськ, 24–25 жовт. 2013 р. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. нац. ун-т залізнич. транспорту, 2013. – С. 200–202.

10. Романуха З. В. Становление справочно-библиографического обслуживания в Научной библиотеке Ровенского государственного гуманитарного университета / З. В. Романуха // Культурно-образовательное пространство региона: проблемы и перспективы : материалы Всерос. науч.-практ. конф. 13 дек. 2013 г. / Дагестан. гос. ун-т. – Махачкала, 2013. – С. 231–241.

11. Романуха З. В. Біобібліографічні видання провідних університетських бібліотек м. Рівного (на прикладі Наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету та Наукової бібліотеки Національного університету водного господарства та природокористування) [Електронний ресурс] / З. В. Романуха // Матеріали міжнар. наук. конф. «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів». – Режим доступу: <http://conference.nbu.gov.ua/site/reports/id/17> (дата звернення: 14.04.2014). – Назва з екрана.

12. Романуха З. Бібліографічне інформування споживачів : термінологічний підхід / Зоя Романуха // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К. : Четверта хвиля, 2014. – Вип. 8. – С. 88–97.

Тези доповідей

13. Романуха З. В. Організація бібліографічного обслуговування в університетській бібліотеці / З. В. Романуха // Звітна наук. конф. викладачів, аспірантів, співроб. і студ. РДГУ, 25–27 лют. 2008 р. Секція „Актуал. проблеми бібліотекознавства і бібліогр.”. – Рівне : РДГУ, 2008. – С. 14–16.

14. Романуха З. В. Бібліографічне обслуговування: термінологічний підхід / З. В. Романуха // Звітна наук. конф. викладачів, аспірантів, співроб. і студ. РДГУ, 24–26 лют. 2009 р. Секція „Актуал. проблеми бібліотекознавства і бібліогр.”. – Рівне : РДГУ, 2009. – С. 16–19.

15. Романуха З. В. Групове та індивідуальне бібліографічне інформування споживачів (на прикладі Наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету) / З. В. Романуха // Матеріали наук.-практ. конф. «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», Львів, 12 листоп. 2009 р. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2009. – С. 225–228.

16. Романуха З. В. Організація бібліографічного інформування споживачів у бібліотеці вищого навчального закладу / З. В. Романуха // Звітна наук. конф. викладачів, аспірантів, співроб. і студ. РДГУ, 24–26 лют. 2010 р. Секція „Актуал. проблеми бібліотекознавства і бібліогр.”. – Рівне : РДГУ, 2010. – С. 35–39.

17. Романуха З. В. Розвиток поняття «довідково-бібліографічне обслуговування» / З. В. Романуха // Звітна наук. конф. викладачів, аспірантів, співроб. і студ. РДГУ, 10 берез. 2011 р. Секція „Актуал. проблеми бібліотекознавства і бібліогр.”. – Рівне : РДГУ, 2011. – С. 55–57.

18. Романуха З. В. Інформаційно-бібліографічне забезпечення самостійної роботи студентів / З. В. Романуха // Звітна наук. конф. викладачів, аспірантів, співроб. і студ. РДГУ, 21–22 лют. 2012 р. Секція „Актуал. проблеми бібліотекознавства і бібліогр.”. – Рівне : РДГУ, 2012. – С. 45–48.

19. Романуха З. В. Виртуальное справочно-библиографическое обслуживание в ведущих университетских библиотеках западного региона Украины / З. В. Романуха // Материалы V Междунар. науч.-практ. конф. молодых ученых и специалистов «Библиотека и общество : проблемы и направления развития», Минск, 30–31 окт. 2013 г. – Минск : ЦНБ НАН Беларуси, 2014. – С. 204–207.

20. Романуха З. В. Виртуальне довідково-бібліографічне обслуговування у провідних університетських бібліотеках західного регіону України // Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського [та ін.]. – К., 2014. – С. 504–506.

АНОТАЦІЯ

Романуха З. В. Інформаційна діяльність бібліотек вищих навчальних закладів західного регіону України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): основні напрями бібліографічного обслуговування та розвиток інформаційних послуг. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Київ, 2015.

Дисертація присвячена питанням формування бібліографічного обслуговування як складової інформаційної діяльності бібліотек вищих навчальних закладів західного регіону України та розвитку інформаційних послуг як результату цієї діяльності. Розглянуто історіографію досліджень теорії, методики, організації та практики складових бібліографічного обслуговування: довідково-бібліографічного обслуговування, бібліографічного інформування. Уточнено термінологічно-понятійний апарат проблеми, встановлено основні етапи розвитку бібліографічного обслуговування в бібліотеках вищих навчальних закладів західного регіону України, розроблена класифікація інформаційних послуг.

Охарактеризований сучасний стан інформаційної діяльності бібліотек вищих навчальних закладів Львівського методичного об'єднання; виявлена тенденція щодо активного використання новітніх видів бібліографічної продукції та послуг.

Пропонується узагальнена класифікація інформаційних послуг, що надаються бібліотеками вищих навчальних закладів в процесі бібліографічного обслуговування.

Ключові слова: бібліотека вищого навчального закладу, бібліографічне обслуговування, довідково-бібліографічне обслуговування, бібліографічне інформування, інформаційна діяльність бібліотеки, інформаційні послуги.

АННОТАЦИЯ

Романуха З. В. Информационная деятельность библиотек высших учебных заведений западного региона Украины (конец XX – начало XXI в.): основные направления библиографического обслуживания и развитие информационных услуг. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.03 – книговедение, библиотековедение, библиографоведение. Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского. – Киев, 2015.

Диссертация посвящена основным направлениям библиографического обслуживания как составляющей информационной деятельности библиотек высших учебных заведений западного региона Украины в период конца XX – начала XXI в. Охарактеризовано развитие информационных услуг, создаваемых для обеспечения информационных потребностей пользователей в период сетевых информационных технологий, освещены перспективы развития библиотек вузов как библиотечно-информационных центров.

Исследована историография проблемы, охарактеризованы взгляды ученых относительно определения понятий «библиографическое обслуживание», «справочно-библиографическое обслуживание», «справочно-библиографическая деятельность», «виртуальная справка», «информационная работа библиотеки», «информационное обслуживание», «информационная деятельность библиотеки»,

«информационная услуга», «информирование», «библиографическое информирование». Даны уточненные определения отдельных понятий, показаны дискуссионные моменты в дефинициях и наилучшие решения. Предложено четкое толкование основных базовых понятий исследования: «информационная деятельность библиотеки», «информационное обслуживание», «информационная услуга», «библиографическое обслуживание», «справочно-библиографическое обслуживание», «справочно-библиографическая деятельность», «информирование», «библиографическое информирование» и его виды.

Выяснено, что вопросы развития информационной деятельности библиотек высших учебных заведений западного региона Украины в отечественном библиотековедении до сих пор изучалось фрагментарно, комплексного исследования библиографического обслуживания и развития информационных услуг в библиотеках вузов не проводилось.

Непосредственно базой исследования стали 34 вузовские библиотеки западного региона Украины. Проанализировано их отчёты, веб-сайты библиотек, архивные документы. Определены этапы становления и развития библиографического обслуживания как составляющей информационной деятельности в библиотеках вузов западного региона Украины на примере библиотек высших учебных заведений государственной формы собственности г. Ровно.

Установлено, что основным направлением инноваций в справочно-библиографической деятельности университетских библиотек Украины стала организация справочно-библиографического обслуживания пользователей в электронной среде. Рассмотрено становление виртуальной справочной службы как особого направления справочно-библиографического обслуживания пользователей вузовских библиотек в электронной среде. Установлено, что из 34 библиотек вузов Львовского методического объединения 35 % библиотек создали собственные виртуальные справочные службы. Сервис «Виртуальная справка» проанализирован по следующим параметрам: количеству выполненных справок; названию службы; правилам пользования; возможностям доступа к виртуальной справочной службе; видам справок, которые они предоставляют; источникам информации, по которым дают ответ; качеству оформления ответа; наличию архива выполненных справок. Определено, что перспективой развития виртуальных справочных служб библиотек вузов западного региона Украины является их корпоративные объединения.

Рассмотрена роль веб-сайтов библиотек и социальных сетей в обеспечении библиографического информирования пользователей библиотек. Показано, что комплексное использование библиотечного сайта и социальных сетей позволяет грамотно и эффективно позиционировать библиотеку в информационном пространстве.

Разработана обобщенная классификация информационных услуг библиотек высших учебных заведений в процессе справочно-библиографического обслуживания и библиографического информирования.

Ключевые слова: информационная деятельность библиотек, библиотека высшего учебного заведения, библиографическое обслуживание, справочно-

библиографическое обслуживание, библиографическое информирование, информационные услуги.

ANNOTATION

Romanuha Z. V. Information activity of libraries of higher educational establishments of western region of Ukraine (the end of XX – beginning of XXI century) : basic directions of bibliographic service and development of information services. Manuscript.

The dissertation for the scientific degree of Candidate of Science in Social Communications, specialty 27.00.03 – Book, library, bibliography sciences. National Library of Ukraine of the name of V. I. Vernadsky. – Kyiv, 2015.

The dissertation is devoted to the questions of forming of bibliographic service as component of information activity of libraries of higher educational establishments of western region of Ukraine and the development of information services as a result of this activity. Historiography of researches of theory, methods, organization and practices of constituents of bibliographic service is considered: certificate-bibliographic service, bibliographic informing of users. The terminology-concept vehicle of problem is specified, the basic stages of development of bibliographic service in the libraries of higher educational establishments of western region of Ukraine are set.

It describes the current state of information activity of libraries of higher educational establishments of the Lviv methodical association; shows a tendency to the active use of the newest types of bibliographic products and information services.

The generalized classification of informative services which are given by the libraries of higher educational establishments in the process of bibliographic service is offered.

Keywords: information activity of libraries, library of higher educational establishment, bibliographic service, reference service, bibliographic informing of users, information services.